

Uloga odgojitelja u razvoju dječjeg likovnog stvaralaštva

Todorić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:396137>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KATARINA TODORIĆ

ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KATARINA TODORIĆ
ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Završni rad

JMBAG: 0303050447, redovni student

Studijski smjer: preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentor: Breza Žižović, mag. art. paed.

Pula, rujan, 2019.

Sadržaj

1. UVOD	6
2. RAZVOJ DJEČJEG STVARALAŠTVA	8
3. LIKOVNI TIPOVI DJECE	17
4. DJEČJI CRTEŽ	20
4.1. Dijete crtežom govori.....	23
5. ULOGA ODGOJITELJA	25
5.1. Poticaji za razvitak dječjeg likovnog stvaralaštva	27
5.2. Kreativnost odgojitelja	32
5.3. Ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva	34
6. LIKOVNA AKTIVNOST I DJEČJI LIKOVNI RADOVI	37
6.1. Priprema za izvođenje likovne aktivnosti “Oluja na moru“	38
6.2. Likovni radovi nastali na aktivnosti.....	42
6.3. Osvrt na dječje likovne uratke.....	49
7. ZAKLJUČAK	50
8. LITERATURA	51
9. POPIS SLIKA	52
SAŽETAK	54
SUMMARY	55

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____
_____

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

1. UVOD

Likovno izražavanje važan je faktor pravilnog razvoja djeteta. Likovne aktivnosti utječu na njihov mentalni i motorički razvoj, jačaju samopouzdanje, stvaraju zadovoljstvo te odraslima daju uvid u unutarnji svijet djece, njihove interese, stavove i osjećaje. Unatoč velikim koristima koje djeci pružaju, ove aktivnosti su u današnje vrijeme sve više zanemarene. Njihovo mjesto sve više zauzima gledanje crtanih filmova, igranje igrica, ispunjavanje bojanki, što pažnju djece usmjerava na gotova rješenja, produkt i uspoređivanje vlastitog dosega s nedostižnim ciljevima. Ovi negativni utjecaji često se ne uočavaju pa je odgovornost odgojitelja upoznati roditelje sa važnosti i načinima poticanja dječje mašte, a isto moraju staviti u fokus i u vlastitom radu kako bi pružali dobar primjer te osigurali djeci uvjete za likovni razvoj.

Predmet i cilj rada

Predmet i cilj ovog završnog rada je upoznati tijek razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva i objasniti ulogu odgojitelja u tom razvoju. Za razumijevanje utjecaja odgojitelja na dječje likovno stvaralaštvo potrebno je znati više o dječjem crtežu i razvoju dječjeg crteža. Kako bi kod djece pospješili ovaj razvoj potrebno je poznavati i postupke koji negativno utječu na stvaralaštvo, odnosno načine kojima se dječji likovni razvoj koči, sputava te se čak može i u potpunosti zaustaviti.

Izvori podataka i metode prikupljanja

U izradi rada koristila sam stručnu literaturu, odgovarajuće časopise i ostale internetske izvore koji su temeljni u teorijskom dijelu ovog završnog rada. Osim korištene odabrane literature, provela sam aktivnost s djecom u predškolskoj ustanovi s ciljem poticanja djece na originalnost, stvaranje i samostalnost te pozitivnog utjecaja na njihov likovni razvoj kroz kreativni pristup i primjenu teorijskih spoznaja.

Sadržaj i struktura rada

Ovaj završni rad sadrži 9 poglavlja čiji je sadržaj međusobno povezan i potreban za bolje razumijevanje uloge odgojitelja u razvoju dječjeg likovnog stvaralaštva.

- U prvom poglavlju nalazi se uvod koji sadrži predmet i cilj rada, izvore podataka i metode prikupljanja te sadržaj i strukturu rada.
- Drugom poglavljem započinje teorijski dio završnog rada. Ono objašnjava tijek i posebnosti razvoja likovnog stvaralaštva.
- U trećem poglavlju opisani su likovni tipovi djece te je objašnjena važnost njihova poznavanja.
- Četvrto poglavlje detaljnije govori o dječjem crtežu i uvidu koji nam on pruža u dječji unutarnji svijet.
- Peto poglavlje usmjereno je na ulogu koju odgojitelj ima u razvoju dječjeg likovnog stvaralaštva.
- Šesto poglavlje sadrži pisane pripreme za izvođenje aktivnosti u dječjem vrtiću, dječje likovne radove i osvrt na te radove.
- U sedmom poglavlju nalazi se zaključak na sveukupni sadržaj završnog rada.
- Osmo poglavlje sadrži literaturu koja je korištena pri izradi ovog rada.
- U devetom poglavlju nalazi se popis slika.

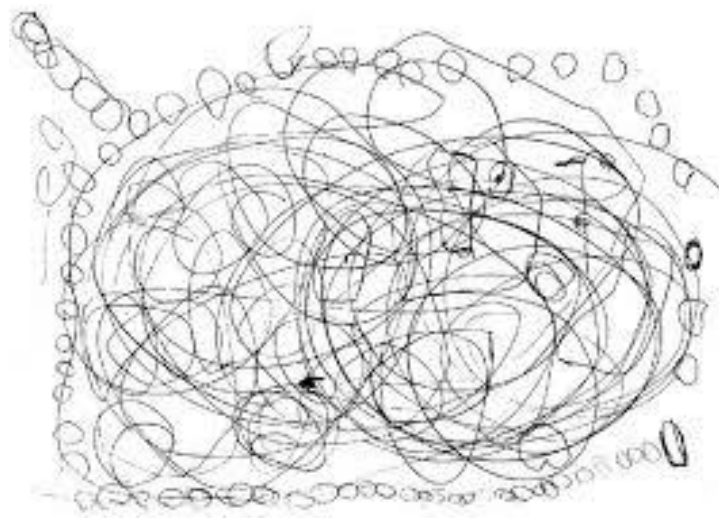
2. RAZVOJ DJEČJEG STVARALAŠTVA

Dijete se na području likovnog stvaralaštva, kao i na drugim područjima, razvija postepeno i prirodno. Na taj razvitak utjecaj ima nekoliko procesa sazrijevanja i učenja koji se kod djeteta odvijaju istodobno. Razvitak okulometrike, motorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada (olovkom, kistom), preduvjet je za likovno izražavanje, a razvoj ovih radnji očituje se u crtežu. Spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj vodi ka obogaćivanju dječjeg rada. Važan proces je i razvitak potreba i sposobnosti prikazivanja okoline i to od simbolizacije, preko prikazivanja onoga što stvarno objektivno može vidjeti u okolini (vizualni realizam). Sva tri procesa međusobno su isprepletena s različitim naglaskom na pojedine procese ovisno o uzrastu djeteta. Razvoj se odvija određenim tijekom te ga možemo promatrati u četiri osnovne faze univerzalne za svu djecu. Faze tog razvoja biti će opisane u nastavku (Grgurić, Jakubin, 1996):

Faza izražavanja primarnim simbolima

Razdoblje primarnih simbola obilježava nesređen likovni izraz u kojem prevladava psihomotorički i osjetilni doživljaj i užitak djeteta pri povlačenju linija. Počinje oko prve godine i traje do druge ili treće. Sastavljen je od crta načinjenih jednostavnim pokretima. Obilježava ga udarno crtanje, titrajno crtanje i kružno crtanje. Olovka se obično drži grčevito među prstima, a zglob se ne miče. Pokret podlaktice naprijed-natrag određuje pravac i duljinu crta. Dijete ponekad prati što čini, ali je važnost gledanja u praćenju i uživanju u liniji, a ne u kontroli linije. Kasnije zglob postaje pokretljiviji, izvode se manji lukovi, ali još nema pokreta prstiju te varira u načinu držanja olovke. Do pokušaja prikazivanja okoline dolazi na kraju te faze kao „slučajno postignuti crtež“ ili faza „slučajnog realizma“. U slučajno postignutom crtežu dijete uočava sličnost s nekim predmetom i crtežu daje ime. Postepeno dijete pokazuje sve veću koncentraciju i crta u nekim dijelovima. Crtež započinje bez jasne zamisli, ali prve linije dobivaju značenje po nekoj sličnosti i to djetetu daje ideje za novo djelo. Značenje se mijenja u toku pridodavanja novih linija. Davanje imena crtežu ukazuje na važan korak u razvoju mišljenja: djeca počinju shvaćati odnos između crta na papiru i objekta ili događaja iz iskustva. To označava napredak od sasvim fizičke kontrole nad linijama, ka shvaćanju tih linija kao primarnih simbola koji zamjenjuju oblike, ili imaju obilježja slična onima što ih dijete poznaje. Na kraju ove faze javlja se kontrolirano crtanje. Prve

kružnice ukazuju na razvitak motorike. Krug nije samo oznaka kružnog oblika već je oznaka kompaktnosti čvrstog predmeta za razliku od neodređene osnove. Ubrzo se javlja prvi prikaz čovjeka za koji dijete koristi prikaz glava-noge kao simbol. Na crtežima nema prostora. Objekti se raspoređuju po papiru u naizgled slučajnu poretku - konglomerat. Prvi počeci izražavanja bojom kreću se postupno od obojene crte prema obojenoj plohi. Napredak djeteta u fazi izražavanja primarnim simbolima vrlo je velik, na kraju te faze spajaju se razum i oko, ruka i predmet. Dosad je oko slijedilo ruku, a sada svjesno počinje njome upravljati. (Grgurić, Jakubin, 1996).

Slika 1. Izražavanje primarnim simbolima: Djeca sjede za stolovima i gledaju slikovnice

Izvor: Belamarić, D., 1986:33

Slika 2. Izražavanje primarnim simbolima: Prvi prikaz čovjeka "glavonožac"

Izvor: Belamarić, D., 1986:39

Faza izražavanja složenim simbolima

Likovna ostvarenja djece postaju sredstvo komunikacije, ne toliko s vršnjacima i odraslima koliko sa samim sobom. Na crtežima ove faze razvitka djetetove likovnosti se osim ljudskog lika koji je proširen (sada prikazuje i tijelo te ruke izviru iz tijela a ne iz glave, na kraju ruku nalaze se prsti, na likovima postoje naznake odjeće, prikazana su i stopala, odnosno cipele), prikazuju i druge djetetu bliske stvari i detalji koji za njega imaju neko značenje. Osim vizualnih podataka crteži mogu sadržavati i kinestetičke podatke (pokret) ili taktilne osjete (dodir), ispunjeni su složenim simbolima koji se ne odnose na konkretne objekte nego njihove značajke ili na akciju (simboli za žurbu, ples, zvukove, vjetar...). Čak i ako postoji vizualna reprezentacija još se uvijek dodaju linije koje označuju ne vizualna obilježja. Crtež varira tako da se iskoristi raspoloživi prostor, figure su kvadratičaste, a čini se da se više detalja dodaje sukcesivno. Likovi počinju imati uspravan položaj, prikazani su tako da rub papira označava tlo ili je tlo označeno linijom. Linijom je često označeno i nebo a likovi više ne „lebde“. Djeca su u ovoj fazi vrlo slobodna u odabiru boja i načinu slikanja ako nisu ometana negativnim utjecajem sredine i ako su dobro motivirana, najčešće crtaju čistim bojama, ne miješaju ih jer najprije zapažaju odnos boja a tek potom tonske vrijednosti. Dijete se može na složeniji način izražavati bojom, može na crtežu naglasiti ono što je spoznalo i što smatra važnim. Pošto je skupilo dosta vizualnog i tehničkog iskustva, dijete dopunjuje svoje likovne reprezentacije. Likovni je izraz u ovoj fazi mnogo bogatiji detaljima te nastaje nacrtana proširena rečenica - Orbis pictus. U fazi složenih simbola važnu ulogu počinje imati dječja vizualna memorija, jer dijete postaje sposobno dozvati u sjećanje vizualne predodžbe. (Grgurić, Jakubin, 1996).

Slika 3. Izražavanje složenim simbolima: "Moja sestra pleše", linije uz likove prikazuju plesne pokrete i zvukove

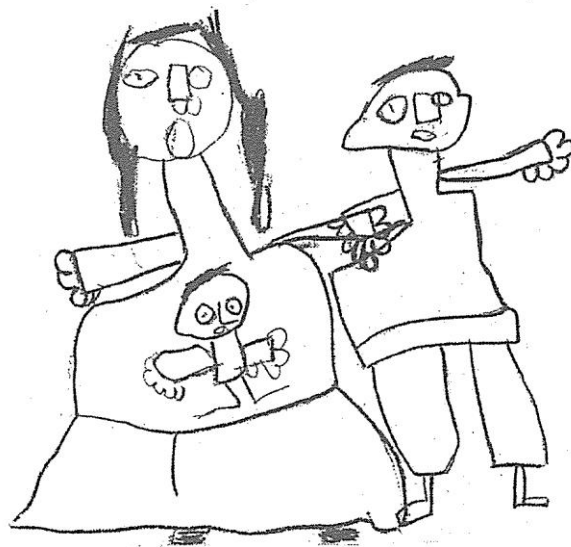
Izvor: Belamarić, D., 1986:48

Faza intelektualnog realizma

U fazi intelektualnog realizma javljaju se počeci apstraktnog mišljenja, verbalni je izraz bogatiji, sposobnosti likovnog izražavanja mnogo veće. Dijete još uvijek u svoje predodžbe uključuje maštu koja je snažna i ostavlja duboke tragove na dječje emocije i postupke. Dijete još ne može analizirati svoja psihička stanja i nema velike razlike između intelektualnog i emocijskog doživljaja svijeta. Izražavajući se likovno - spontano ono postupno usvaja likovne i kompozicijske elemente u svom radu. Dolazi do prijelaza iz faze sheme u fazu crtanja oblika i pojava. Ove promjene treba pravilnim postupcima usmjeravati i što više olakšavati.

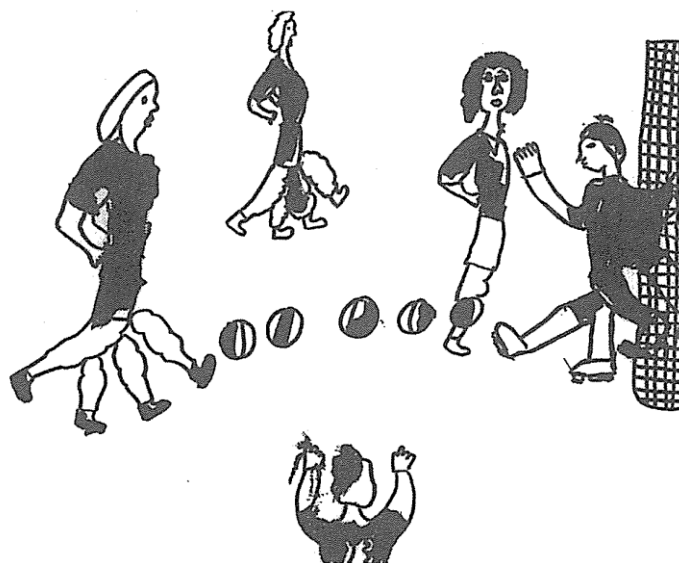
Veće životno iskustvo i veće likovno-tehničke mogućnosti osiguravaju rješavanje složenijih likovnih problema. Iskazane emocije su bogatije i raznovrsnije, a sposobnost rada likovno-tehničkim sredstvima je sve veće pa se njihova primjena proširuje. U ljudskom liku javlja se profil te veća objektivnost u prikazu životnih sadržaja. Na likovnim izrazima ove faze bitno je vertikalno i horizontalno te se javlja pojam pravog kuta. Analitičnost djetetu omogućuje da radi složene kompozicije, cjelinu gradi iz kombinacije pojedinačnih elemenata. Javljaju se specifični načini prikaza koji slijede određene zakonitosti, karakteristična je transparentnost prikaza, prikaz akcije u

fazama kretanja, emocijska proporcija, rasklapanje oblika, prelijevanje oblika, vertikalna i obrnuta perspektiva ili poliperspektiva. Sva obilježja dječjeg likovnog izražaja ne javljaju se uvijek jedno za drugim nego se javljaju istodobno unutar jedne slike. U fazi intelektualnog realizma vizualna predodžba je jasna i konačna još prije nego ju dijete nacrti pa dijete povlači crtu hrabro, bez straha. Na početku ove faze djeci je još uvijek od obojane plohe važnija obrisna linija u boji. Pojavljuju se crtačke, slikarske i plastične strukture i teksture kojima se izražava građa predmeta ili karakter površine. Iskustvo što ga je dijete dosad steklo, lagani prijelaz apstraktnom načinu razmišljanja, postepena likovno-tehnička zrelost, prilagodljivost različitim uvjetima, omogućuje da na ovom stupnju ono postigne izvanredna i zanimljiva ostvarenja što je razlogom da se ovo razdoblje naziva i zlatnim dobom dječjeg likovnog stvaralaštva. Unatoč tome, utjecaj likovno nekvalitetnih sadržaja kod neke djece dovodi do gubitka originalnosti u likovnom izrazu te unutaršnjeg osjećaja za konstrukciju likovnog djela. (Grgurić, Jakubin, 1996).

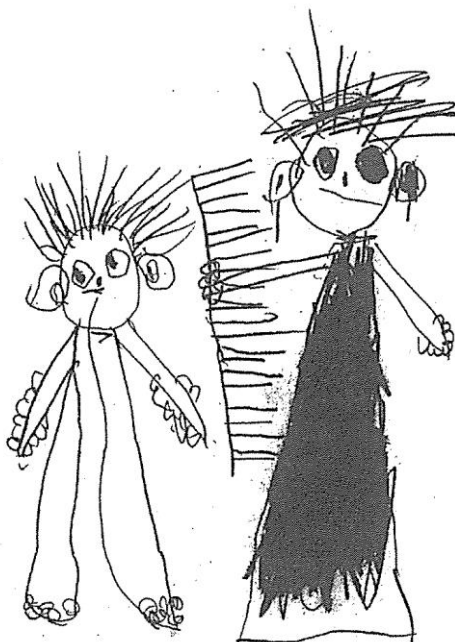
Slika 4. Transparentni prikaz: "Mama i tata. Mama je debela jer nosi seku."

Izvor: Belamarić, D., 1986:62

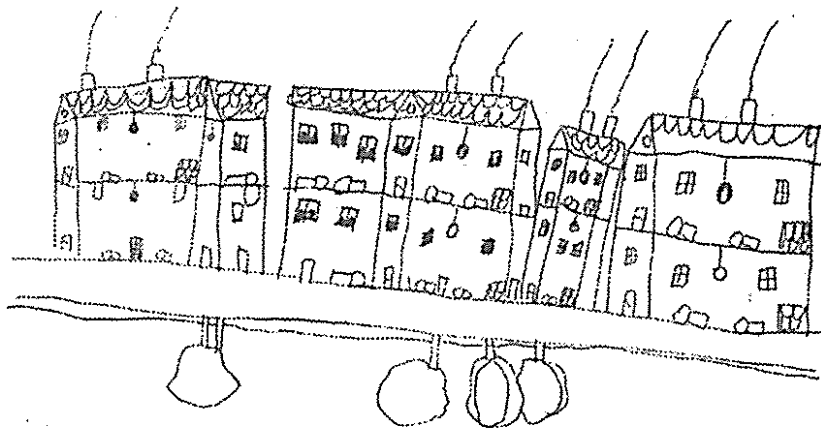
Slika 5. Prikaz akcije u fazama kretanja: Nogomet

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:63

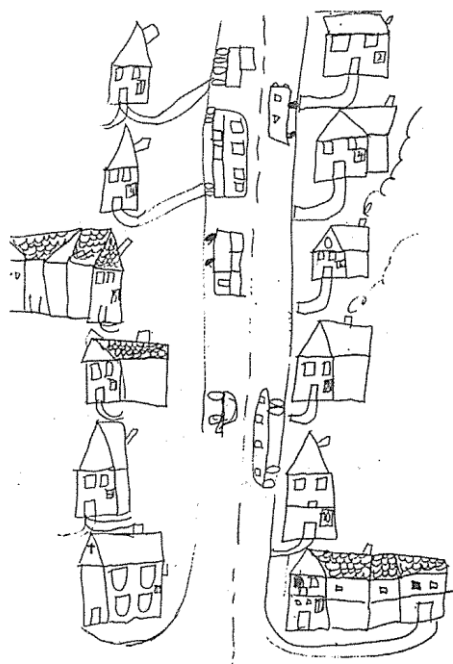
Slika 6. Emotivna proporcija: „Moja mama me češlja.“ (Za češljanje su najvažniji češalj i kosa)

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:46

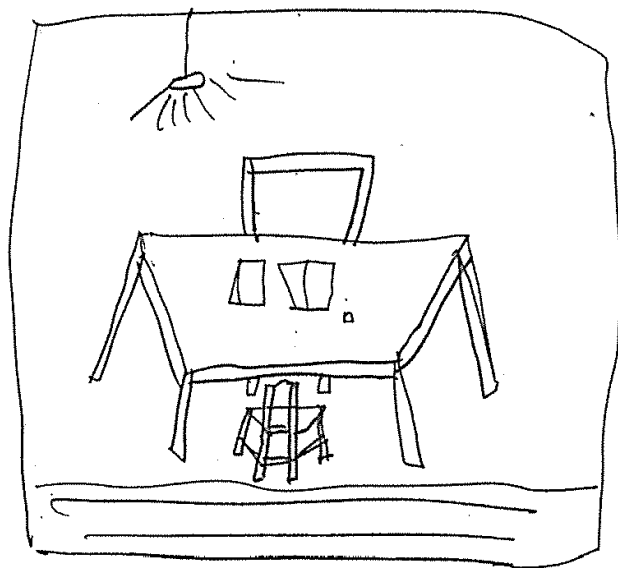
Slika 7. Rasklapanje oblika: Kuće u nizu

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:66

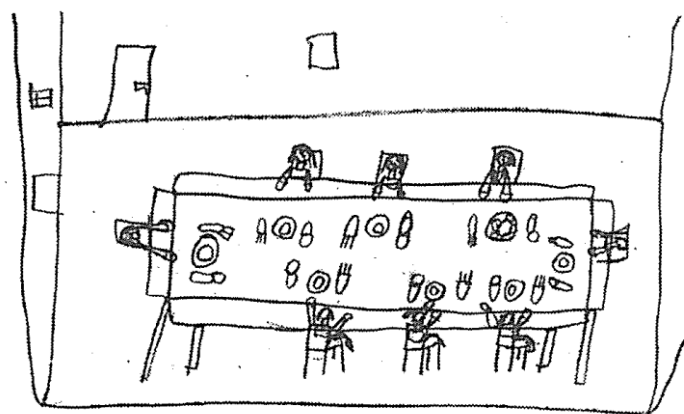
Slika 8. Vertikalna perspektiva: Ulica

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:66

Slika 9. Obrnuta perspektiva: Radni stol

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:67

Slika 10. Poliperspektiva: Obitelj za stolom

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:67

Faza vizualnog realizma

Razvitkom psihofizičkih sposobnosti, interes za vlastitu osobnost i sredinu raste što uvjetuje daljnje razvijanje likovnog izražaja. Postiže se realniji prikaz detalja, prostora i prostornih odnosa, proporcije postaju skladnije. Slika se gradi kao cjelina, a ne od pojedinačno sastavljenih dijelova. Svjesno se usvaja geometrijska, zračna i koloristička perspektiva, gubi se plošni izraz a zamjenjuje ga svjesno istraživanje svjetla i sjene te se javlja privid izražavanja volumena na plohi tonskom modulacijom. Gubi se ljepota i ekspresivnost spontanog dječjeg izraza. (Grgurić, Jakubin, 1996).

Ne dolaze sva djeca u iste faze istodobno. Iako je slijed unaprijed određen, vremenski intervali nisu. Važno je da djeca uživaju u likovnim aktivnostima pa fokus i vrijednost rada ne bi trebali počivati samo na produktu koji stvore. Bitno je pri razmatranju razvojnih stupnjeva uzeti u obzir činjenicu da je način djetetova mišljenja drukčiji od mišljenja odraslih. Razvojne faze pokazuju da dijete shvaća stvarnost i ponaša se prema njoj na specifičan način. (Grgurić, Jakubin, 1996).

Slika 11. (11 godina), Geometrijska perspektiva, prostorni odnosi, cjelina-detalj, lavirani tuš

Izvor: Grgurić i Jakubin, 1996:74

3. LIKOVNI TIPOVI DJECE

Likovna tipologija ovisna je o izražavanju određenih likovnih sposobnosti, naklonosti i izboru likovno-izražajnih sredstava i općoj psihičkoj karakteristici djeteta. Odgojitelj prilagođava svoj rad i utjecaj na dijete uvažavajući njegove osobne karakteristike, zatim kompetenciju i likovne tipove pojedine djece. U većini slučajeva nema čistih likovnih tipova, već se kod svakog djeteta javlja kombinacija više tipova. Ispitivanja su pokazala da se tijekom djetetova razvoja javljaju i promjene u pogledu izražavanja individualnih razlika, odnosno likovnih tipova djece. Iz navedenih radova odgojitelj tijekom praćenja razvoja djece obraća pozornost na sve pojave koje se po prirodi stvari mijenjaju kod dječjih aktivnosti.

Autori Herceg, Rončević i Karlavaris u svojoj knjizi Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi (2010:63) navode likovne tipove djece:

Likovni tipovi djece uvjetovani likovnim sposobnostima

Vizualni tip - dijete čiji se izraz temelji na točnom i osjetljivom zapažanju pa teži da mu likovni izraz bude „realan“. Dijete se lako izražava motivima iz neposredne okoline.

Imaginarni tip – dijete čiji se izraz temelji na mašti pa je naklonjeno maštovitim motivima, a „realne“ motive realizira na neobičan i neočekivan način.

Intelektualni tip – dijete čiji se izraz temelji na vizualnom pamćenju i likovno kreativnom mišljenju. Racionalno planira i stvara svoj uradak. Ako dobro shvati zadatak i poznaje sredstva likovnog izražavanja, ono uspješno realizira svoje likovno rješenje.

Ekspresivni tip – dijete čiji se izraz temelji na vlastitim emocijama. Obično ne planira svoj postupak realizacije ideje. Lako se prepušta spontanosti, a likovno rješenje temelji na emocija te mu zbog toga odgovaraju uzbudljivi i osjećajni poticaji i motivi.

Senzitivni tip – dijete čiji se izraz temelji na osjetljivom opažanju (senzitivitetu), naglašavajući u crtežu ono što je neobično i iznimno, poetsko i likovno zanimljivo. Lako se motivira neobičnim i neočekivanim poticajima.

Tip vizualnog pamćenja – dijete čiji se izraz temelji na vizualnom pamćenju. Dijete slijedi likovnu strukturu koja odgovara njegovim spoznajama o stvarima oko njega. Najbolje ostvaruju zadatke oblikovanja (ako raspolaže potrebnim iskustvom)

Analitički tip – dijete čiji se izraz temelji na zapažanju detalja, pojedinosti. U uratku polazi od detalja, te od njih gradi cjelinu kompozicije. Uradak takvog djeteta djeluje usitnjeno, a cjelina likovnog izraza dobiva se povezivanjem detalja koji su nositelji likovnog izraza.

Sintetički tip – dijete čiji se izraz temelji na cjelini objekta i cjelini samog izraza. Sve oblike svodi na jednostavne likove i njihove jasne odnose. Likovni uradak je sveden na jednostavne oblike i djeluje pojednostavljeno i konstruktivno.

Likovni tipovi djece uvjetovani uporabom likovno-izražajnih sredstava

Koloristički tip – dijete čiji se izraz temelji na uporabi boja, uglavnom intenzivnoj. Likovni uradak izraz izveden intenzivnim, ponekad degradiranim bojama. Njegov je rad uglavnom izveden dobro odabranim plohamama i sugestivnim bojama.

Grafički tip – dijete čiji se izraz temelji na uporabi crta. Linearno izražavanje mu je najuspješnije. Ako koristi boju u svom likovnom izrazu, tada su u uratku prisutni grafički elementi i daju okosnicu kompoziciji.

Konstruktivni tip – dijete čiji se izraz temelji na čvrstom rasporedu crta i ploha. Njegov likovni izraz zbog toga djeluje jasno i geometrijski. Dijete gradi kompoziciju gradi kompoziciju od skladnih dijelova i njihovih odnosa, što djeluje kao funkcionalna arhitektura.

Impulzivni tip – dijete čiji se izraz temelji na spontanosti i trenutnoj invenciji. Sam likovni izraz djeluje labilno. Dijete se manje obazire na cjelinu i unutar nje na međusobnu vezu likovnih elemenata. Više pozornosti usmjerava na svoju reakciju i brzinu neposrednog izražavanja.

Prostorni tip – dijete čiji se izraz temelji na prikazu prostora s ciljem relativno ranog svladavanja optičkog prikaza prostora, a kasnije i perspektive.

Dekoratívni tip – dijete čiji se izraz temelji na uporabi ploha i plošno ritmičkog rasporeda likovnih elemenata. Utorak djeluje dekorativno, a dijete rado ostvaruje zadatke iz primijenjene umjetnosti, posebno ornamente.

Likovni tipovi djece uvjetovani osobnim kompetencijama djeteta

Motoričko-tehnički tip – dijete koje ima razvijenu motoriku ruke i vrlo lako razlikuje raznovrsne crte i njihove odnose. Takvi dječji uradci više izgledaju poput tehničkog crteža, nego kao umjetničko izražavanje.

Nespretnan tip – dijete koje nije dovoljno razvilo svoju mišićnu motoriku, nespretno povlači crte i nanosi boju na podlogu (mrlje). To daje dojam nespretnosti u likovnom izrazu.

Brz likovni tip – dijete koje vrlo brzo radi i brzo ostvaruje uradak. Pritom ne obraća veću pozornost na delikatnost i osjetljivost u likovnom izričaju.

Spor likovni tip – dijete koje vrlo sporo ostvaruje svoju zamisao i svoj uradak. Ponekad je ovaj tip blizak nespretnom tipu.

Pedantan likovni tip – dijete koje probleme određenog likovnog zadatka savjesno i polako rješava u nadi ostvarivanja očekivanih postignuća.

Površan likovni tip – dijete svoje likovne ideje i namjere ostvaruje bez žara i uvjerenja. Obično se žuri završiti bez emocija.

Aktivan likovni tip – dijete koje u realizaciji svog likovnog uratka ulaže mnogo energije i žara. Brzo prihvaća zadatak i nastoji ga što prije ostvariti, ponekad na štetu temeljitosti.

Pasivan likovni tip – dijete koje se teško motivira i dugo odlučuje o tome što svojim crtežom želi prikazati. Kod svakog zastoja u radu teško se odlučuje za nastavak rada.

4. DJEČJI CRTEŽ

Djeca se izražavaju riječju, pokretom, glazbom i crtežom. Dječji crtež prvenstveno je dječji izraz, sredstvo komunikacije, a tek onda likovno djelo. Postoje različite motivacije djeteta za likovno izražavanje, neke od njih su urođena sklonost za igru, unutarnja potreba za izražavanjem, motorička aktivnost, prikazivanje interesa. „Za dijete su bitni doživljaj i akcija. Osnovna potreba djeteta tijekom razvoja njegove likovnosti jest da neprestano mijenja sadržaj rada što proizlazi iz želje za aktivnim spoznavanjem i izražavanjem doživljenog. U početku likovnog izražavanja želja za spoznavanjem nije namjerna i svjesna, ali ubrzo to postaje.“ (Grgurić, Jakubin, 1996:27.). Isti autori navode obilježja likovnog procesa karakteristična za djecu (1996:27.):

Djeca za vrijeme likovnog procesa:

- Otvoreno govore o svojoj likovnosti, ne prikrivaju osjećaje, ne stvaraju za odrasle, cjelovit individuum djeteta očituje se u njegovom pristupu likovnom izražavanju
- Interes neke djece najviše je usmjeren prema manipulativnom aspektu likovnog izražavanja, dok kod drugih prevladava vizualni aspekt(svladavanje oblika, izbor boja)
- Kod nekih su najvažniji simboli pa izraz postaje prikaz određenog zbivanja ili serije zbivanja.(simbol majke, simbol kuće..)
- Akt likovnog izražavanja je zaseban događaj jer je dijete angažirano samim procesom a ne stvaranjem prepoznatljivog produkta
- Likovni govor se kroz likovno djelo djeteta događa i traje u sadašnjosti

Razvoj djeteta je intenzivan i taj intenzitet određuje kvalitetu sreće koju će kasnije, kao odrastao čovjek doživljavati. Ukoliko je dijete spriječeno da otkriva ljepotu, da se likovno izrazi i manipulira materijalima iz svoje okoline, ono će postati nezadovoljno i to će ga pratiti cijeli život. Ne sadrže svi dječji likovni produkti likovno-estetičku i originalnu vrijednost, ali ipak veći dio njih ima izvoran neometan dječji likovni izraz i likovno-kreacijsko obilježje. Neometana likovna djela iskrena su i spontana, u njima

nema laži i izmišljanja, vidljiv stav djeteta prema onomu što izražava. (Grgurić, Jakubin, 1996) Ove karakteristike dječjeg likovnog izraza omogućavaju da se putem obilježja crteža prati njegov kognitivni (spoznajni) razvoj, sposobnosti okulomotorne koordinacije, grafomotoričke sposobnosti, emocionalni i socijalni razvoj i napredak. Što dječji crtež čini predmetom zanimanja pedagoga, psihologa i psihijatar, koji ga mogu koristiti kao dijagnostičko i terapijsko sredstvo.

Često se na crtanje djece gleda samo kao na igru, iako to može biti slučaj, ne znači da je svako likovno izražavanje igra. Na što upućuje i velika ozbiljnost kojom djeca pristupaju radu u likovnim aktivnostima. Likovni rad djeteta, odnosno crtež ili slika nije prikaz nekog prošlog događaja, ni vizualna prezentacija sadašnjega, već je iskustvo samo po sebi, likovni doživljaj i likovna misao. Dječji izraz nije vizualni prikaz objekta – on nije pokušaj da se postigne vizualna sličnost. Djeca formom i simbolima zamjenjuju predmet baš kao što riječi zamjenjuju predmete kod odraslih. Obilježja dječjeg izraza su: spontanost, ekspresija, skladnost, ritmičnost. Kod djece možemo primijetiti i kreativnost. Ona obuhvaća dva usko vezana ali ne identična pojma: proces i produkt. U dječjem likovnom izražavanju možemo više očekivati kreativan proces, a manje kreativno realiziran produkt. Kod djeteta nema povezivanja starog iskustva u nove kombinacije, dijete prvi put uočava, otkriva i izražava otkriveno. To je uvijek novost, jer je prvi put, jer je prvo pitanje i prvi odgovor; to je kreativnost prvi put viđenog i izraženog. (Grgurić, Jakubin, 1996)

Tablica 1. *Faze misaonog i likovnog razvoja djeteta i stupnjevi kreativnog procesa*

Godine starosti	1.2.3.	4.5.6.	7.8.9.10.	11.12.13.14.15.	16.17.
mišljenje	predpojmovno	konkretno predoperacijsko	konkretno operacijsko	apstraktno	
pristup okolini	spontani			intelektualno vizualni	
faze likovnog razvoja	faza izražavanja primarnim simbolima (faza šaranja)	faza izražavanja složenim simbolima (faza sheme)	faza intelektualnog realizma	faza vizualnog realizma	likovni pojmovni sustavi
stupnjevi kreativnosti	kreativnost spontane aktivnosti		kreativnost usmjerene aktivnosti	kreativnost invencije	kreativnost inovacije

Izvor: Grgurić, Jakubin, Vizualno likovni odgoj i obrazovanje (1996:97.).

U tablici 1. Faze misaonog i likovnog razvoja djeteta i stupnjevi kreativnog procesa prikazuju se faze misaonog i likovnog razvoja djeteta i stupnjevi kreativnog procesa u odnosu na dob djeteta. U tablici je vidljivo da se kreativnost invencije i kreativnost inovacije javljaju tek u tinejdžera dok su ranije prisutne kreativnost spontane aktivnosti i kreativnost usmjerene aktivnosti koje su vezane za kreativnost procesa.

“Irving Taylor svrstao je razvoj kreativnosti u pet stupnjeva prema doprinosu originalnosti:

1. Kreativnost spontane aktivnosti – samostalno izražavanje, spontan djetetov izraz
2. Kreativnost usmjerene aktivnosti – spontano izražavanje svjesno nastoje za poboljšanjem, postizanjem „sličnosti“ s realnim objektom.
3. Kreativnost invencije – opažanje i izražavanje novih likovnih odnosa
4. Kreativnost inovacije – donošenje značajnih promjena u likovnom izrazu unosenjem složenijih likovno-jezičnih i tehničkih mogućnosti
5. Kreativnost stvaranja – stvaranje potpuno novih likovno-pojmovnih sustava, stilova“ (Grgurić, Jakubin, 1996:97.)

„Dječja kreativnost i kreativnost odraslih ne mogu se procjenjivati prema istim kriterijima, jer one ne proizlaze iz istih misaonih i iskustvenih pretpostavki. Dok kreativnost odraslog procjenjujemo prema konačnom djelu, najvažniji aspekt dječje kreativnosti jest priroda procesa. [...] Kreativnost nije znanje, nije fond činjenica, nije nešto što u dijete možemo staviti prenošenjem znanja, obrazovanjem. Kreativnost je pristup problemu, način rada, stvaralački proces.“ (Grgurić, Jakubin, 1996:97.) Ove spoznaje primjenjive su kao kriterij za izbor sadržaja aktivnosti koji pretpostavlja raznovrsnu, sadržajno i problemski bogatu, idejno osmišljenu materiju. Značajan aspekt likovnih aktivnosti također je i igra jer dijete „igrajući se radi, a igra se radeći“, te se kroz igru odvijaju i jednostavni oblici učenja. (Šparavec,2018)

Svako je dijete jedinstveno. Njegov se interes, radoznalost i sposobnost zapažanja postepeno razvijaju čime se proširuje iskustvo i oblici izražavanja. Ponekad će željeti razgovarati o onom što radi, a ponekad ne. Likovne aktivnosti u vrtiću trebaju upotpunjavati prirodan tijek razvoja dječjeg stvaralaštva te obuhvatiti, a ne ukinuti ili zanemariti individualne razlike među djecom.

4.1. Dijete crtežom govori

Dijete crtežom izražava svoje želje, maštanja, sukobe, prikazuje interese, oslikava obiteljske odnose, te pokazuje otpor, primjerce, postupku liječenja. Dijete crtežom prenosi unutarnji svijet i zbog toga je izražavanje lakše nego verbalnom komunikacijom. Crteži mogu biti najlakši, a katkad jedini mogući način komunikacije. Te nam na jedinstven način daju uvid u djetetove misli.

„Crtež je pokazatelj djetetove zrelosti, kako motoričke tako i intelektualne. Budući da je razvoj dječjeg crteža usko povezan s intelektualnim i kognitivnim razvojem, Tako se prateći razvoj crteža, može pratiti i kognitivno napredovanje djeteta. Važno je napomenuti da dijete ne crta uvijek sve ono što zna, već ono što je za njega važno u spoznajnoj ili afektivnoj (emocionalnoj) sferi.“

(Čorić, <https://www.scribd.com/doc/136319479/PSIHOLO%C5%A0KE-OSNOVE-DJE%C4%8CJEG-CRTE%C5%BDA.>)

4.2 Analiza dječjeg crteža

U obzir treba uzeti nekoliko elemenata kao što su: kontekst u kojem dijete crta i djetetova dob. Dok pri analizi dječjih crteža pozornost moramo obratiti na slijedeće elemente: potez, boju i predmete.

Potez – Ukoliko je prelagan upućuje na bojažljivost, hipersenzibilnost, introvertno i često vrlo suzdržano dijete, također može biti znak potrebe za više pažnje, odobravanja i pohvala. Kada dijete križa prikazane likove i predmete vjerojatno se boji da će pogriješiti, te da neće nacrtati dobro kao ostala djeca, u ovom slučaju djetetu je potrebna pohvala za njegovo umijeće kako bi ga ohrabрили. Prenaglašen pokret upućuje na agresivnost i hirovitost.

Boja – Boje možemo podijeliti na: tople i hladne, aktivne i pasivne, pozitivne i negativne.

Plava – Najčešće upotrebljavana, ostavlja najjači dojam, asocira na apsolutni mir i ravnotežu, tumači se kao izraz potrebe za druženjem

Crvena – Borbenost, strast, snaga, samosvijest. Pretjerana uporaba može biti znak uznemirenosti

Zelena – Boja koja smiruje, boja nade, života i optimizma. U crtežu se procjenjuje kao znak potiskivanja emocija

Žuta – uporaba te boje pokazuje da je dijete otvorenije i emocionalnije od drugih, može upućivati na ljubomoru i nesigurnost

Crna – uporaba te boje može ukazivati na nesretno ili depresivno dijete koje je u strahu od nekog ili nečeg

Ljubičasta – upotrebljavaju je djeca koja su smirena i s lakoćom se nose s ljudima i događajima oko sebe

Predmeti – Neki elementi mogu biti povezani s dječjim strahovima; neki od predmeta koje dijete može nacrtati su: čudovišta, zmiје, kukci, pauci. Raspored predmeta nacrtanih na papiru može nam puno toga reći o djetetovom psihološkom stanju. Pozitivan sadržaj prikazuje ispunjena podloga slike ili crteža, dok se negativan sadržaj očituje prazninom i neispunjenim dijelom papira. (Šimunović, 2016)

Valja spomenuti da u analizi dječjih radova ne smijemo pre nagliti s donošenjem zaključaka. Za radove koji naizgled upućuju na nešto, kada ih sagledamo u širem kontekstu možemo saznati da nemaju posebnog značaja. Prilikom analize rada treba uzeti u obzir razvojni stupanj djeteta, njegov likovni tip, i osobne preferencije, također ne treba donositi zaključke na temelju jednog crteža, već je potrebno proučiti što više dostupnih radova koje je dijete načinilo u nekom razdoblju. Poželjno je prisustvo pri nastajanju rada, a ukoliko se u radu ističu neki neobični elementi možemo samo dijete pitati zašto ih je odlučilo uključiti u svoj rad. Tek ovakvim pristupom možemo se približiti razumijevanju pozadine dječjeg crteža, a zaključke trebamo uvijek uzeti s dozom rezerve. Na umu također treba imati da crtanje ima terapeutsko djelovanje pa je samo prikazivanje i izražavanje „problema“ putem crtanja dijelom rješenja i pomaže djetetu da se riješi dijela stresa koji je uz problem vezan.

5. ULOGA ODGOJITELJA

Odgojitelj treba poticati dijete, ne samo na aktivnost, već i na upornost, ustrajnost i marljivost. Ove kvalitete odgojitelj mora kod djeteta podržavati i njegovati. Potrebno je da djeca vide da se uspjeh postiže vrijednim radom, upornošću, trudom, pokušajima, te koji put razočarenjima, kako na likovnom području, tako i u drugim aktivnostima. Kompetencija odgojitelja ogleda se u poznavanju dječjih sposobnosti, ali isto tako i u povjerenju u njih. (Šparavec, 2018)

Vodeći se ovim mislima odgojitelj treba djetetu dopustiti da 'pogriješi', da tako reći postigne 'neuspjeh' jer na taj način mnogo više doprinosi djetetovu razvoju nego kada bi mu dao gotovo rješenje. Ne miješajući se u dječji rad dajemo djetetu priliku da razmišlja, stvara pretpostavke, testira ih u praksi, pokušava i griješi te istinski uči. U vidu trebamo imati da postignuti cilj nije jedino što je za dijete važno. Kada ga dijete postigne samo, u njemu se javlja veselje, ponos, ushićenje, zadovoljstvo, jača se vjera u vlastite sposobnosti i kompetentnosti, i prava bi 'pogreška' bila zakinuti dijete za ovakvu priliku. Poznati izumitelj Thomas Edison rekao je „ Nisam doživio neuspjeh, samo sam pronašao 10 000 načina koji ne rade.“. Odgojitelj treba pokazati strpljenje, njegov pozitivan stav i povjerenje u sposobnosti djeteta te hrabrenje da se i dalje trudi je ono što je djetetu najpotrebnije.

Kada je dijete u nedoumici odgojitelj mu može predložiti alternative ali mu ne bi trebao sugerirati što učiniti. Svaka intervencija trebala bi biti usmjerena primarno na ciljeve i potrebe samog djeteta i bez značajki kritiziranja ili naređivanja koje djeluju izrazito nepovoljno na dijete, budući ono ima veoma izraženu želju za prihvaćanjem od strane sredine. Izostane li osjećaj prihvaćenosti dijete će pribjegavati kopiranju drugih te odustati od vlastitih originalnih ideja kako bi se bolje uklopilo. Ovi negativni postupci mogu imati dugoročan utjecaj na dijete u pogledu prilagodbe na novu sredinu, društvo, mogu kočiti ili čak blokirati izvornost dječjeg likovnog izraza. Odgojitelj treba upoznati i koristiti raznovrsnost poticaja i metoda kako bi valjano birao sadržaje za rad. Potrebna mu je senzibilnost kako bi osjetio kakve su izražajne mogućnosti djeteta i kako usmjeriti djetetov individualni način izražavanja. Pri odabiranju poticaja treba voditi brigu o psihofizičkom razvoju djece, o likovnim tehnikama i likovno-tehničkim sredstvima koja odgovaraju pojedinoj razvojnoj fazi likovnog izraza i zadacima pojedinog likovnog područja, metoda rada također treba odgovarati mogućnostima djece.

Iznimno je važno da je odgojitelj tijekom provođenja likovnih aktivnosti fleksibilan. Jasenka Šparavec u svojoj knjizi 'Drvo ili mjesec – likovni odgoj za najmlađe' (2018:15.) kaže kako bi bilo mudro ako dijete u nekom trenutku pokaže inicijativu vezanu uz promjenu tehnike, podloge ili mjesta izvođenja ne odbiti njegove ideje već mu omogućiti da ih realizira. Ona smatra da bi odgojitelj djetetu: „[...] trebao dati priliku da te svoje misli demonstrira i argumentira.“ (Šparavec, 2018:15.) Također primjećuje: „Ponekad se dogodi, nakon što pripremimo kistove za slikanje, da djeca započnu slikati rukama, a zanemare kistove. Zadovoljstvo slikanja rukama treba podržati i motivirati (i to ne samo u ranoj dobi, već i kod starije djece). Osjećaj boje na rukama, njezino miješanje, dobivanje novih boja i, na kraju, vrlo često jedno veliko sivilo iskustvo je koje treba dozvoliti i poticati kod djece bez obzira na njihovu dob i motoričku spretnost.“ (Šparavec, 2018:17.)

Odgovornost odgojitelja je poučiti djecu za društveno osjetljivo ponašanje. Trebali bi raditi na tome da djeca budu svjesna potrebe čuvanja i racionalnog trošenja materijala. (Šparavec, 2018) Čineći to djecu učimo da cijene ono čime raspolažu, da paze kako na svoje tako i na tuđe stvari, ali i na okoliš. Kroz zajedničke radove odgojitelj ima priliku poučavati djecu suradnji i potrebi da pomažu jedno drugome.

Kroz svoju ulogu odgojitelj ima mogućnost utjecaja na likovnu kreativnost djece, hoće li ovaj utjecaj biti pozitivan ili negativan ovisit će o njegovim postupcima bili oni svjesni ili ne svjesni. Primjenjujući ranije navedeno odgojitelj djetetu osigurava stvaralačko ozračje. Dijete se mora osjećati sigurno kako bi bilo autentično. Potrebna mu je sloboda kako bi izrazilo svoju kreativnost i inventivnost. Autori Jasna Cvetković-Lay i Vid Pečjak u svojoj knjizi 'Možeš i drukčije' navode nekoliko načina za poticanje dječje kreativnosti: „Odgojitelj treba usmjeravati djecu da se suzdrže od prosudbi dok ne smisle sva rješenja kojih se mogu dosjetiti; podsjeća ih da nema 'pravih' i 'krivih' rješenja i odgovora; potiče ih tako da njihova mašta 'dobije krila' pa ideje dolaze same od sebe; nagrađuje neobične i drukčije ideje; postupno vodi do originalnih ideja, ohrabrujući ih da se usude otići korak dalje od svakodnevnih očekivanih, uobičajenih ideja i rješenja.“ (Cvetković-Lay, Pečjak, 2004:13.). U knjizi 'Dijete i kreativnost' objašnjava se kako je kreativnost općeljudska osobina, prema tome je posjeduju i sva djeca no moramo razlikovati aktualnu kreativnost od potencijalne kreativnosti. Potencijalna kreativnost prisutna je u različitim stupnjevima no da bi se očitovala mora naići na povoljne uvijete. Na kreativnost utječu poticaji izvana, ali i unutarnja motivacija.

Kao što se može razvijati, kreativnost se može i uništiti tijekom života. (Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987). Kako bi odgojitelj izbjegao ometanje dječjeg stvaralaštva treba vrlo dobro poznavati postupke poticanja, ali i posebnu pažnju obratiti postupcima ometanja dječjeg stvaralaštva da bi ih mogao eliminirati iz svog djelovanja u radu s djecom. Ovi postupci opisani su u nastavku.

5.1. Poticaji za razvitak dječjeg likovnog stvaralaštva

Odgojitelj potiče razvitak dječjeg stvaralaštva omogućavajući mu nova iskustva, rad novim tehnikama, susret s novim materijalima. Likovne aktivnosti kod djece trebaju razvijati interes i buditi radoznalost. Odgojitelj usmjerava pozornost djece razvijajući njihovu sposobnost zapažanja. Potrebno je u likovne aktivnosti uključiti i igru, budući je ona osnovni, najprirodniji i najznačajniji aspekt aktivnosti djeteta predškolske dobi te je njome poželjno angažirati sve perceptivne organe djeteta.

Podloga – Podloga na kojoj djeca stvaraju ne mora uvijek biti papir. Dinamiku u radu odgojitelj može unijeti koristeći različite vrste i formate podloga. Kada se kao podloga koristi papir odgojitelj ga može varirati koristeći različite dimenzije, boje, oblike i debljine papira, može ponuditi transparentni papir, novinski papir i druge. Osim papira postoje različiti materijali koji mogu poslužiti kao podloga u likovnim aktivnostima, neki od njih su: karton, tkanina, lesonit, stiroporne ploče, aluminijske folije, daščice, hameri, slikarsko platno. Podloge ponuđene djeci ne moraju biti uobičajene, one mogu biti mokre, neravne, valovite, iskaširane, s rupama. Podlogu može činiti papir namotan u roli kojemu samo dijete može odrediti duljinu a ograničeno je jedino širinom. Poticajnu podlogu čine i uporabni predmeti pa djeca mogu oslikavati primjerice vazu, tanjur ili stari kišobran. Varirati se također može mjesto rada i položaj podloge, pri čemu se treba uvažavati i želje djece. Djeca ne moraju nužno uvijek likovnu aktivnost provoditi na stolu, a ako je i provode odgojitelj treba potaknuti djecu da sama izaberu hoće li aktivnost provoditi stojeći ili sjedeći. Stojeći položaj djeci može pružiti veću pokretljivost, bolji uvid u ono što su napravila te slobodu pokreta. Likovna aktivnost može se odvijati i na podu, pri tome djeca sjede, čuča, kleče ili leže te svatko od njih zauzima položaj u kojem se najbolje osjeća i mijenja ga kada za time osjeti potrebu. Ovaj način izvođenja aktivnosti za djecu je prirodan i zanimljiv. Osim horizontalno podloga može biti postavljena i vertikalno. Podloga može biti pričvršćena na zid, ploču ili vrata. Ovaj način provođenja likovne aktivnosti daje djeci mogućnost učinkovitijeg

rada širokim pokretima te promatranja vlastitog rada sa veće udaljenosti što djetetu daje mogućnost nadopunjavanja i mijenjanja rada. Podloga se također može pričvrstiti za prozor ili staklene stijene, svjetlost koja pritom prodire ispod dječjeg rada daje mu novu dimenziju. Sličan efekt postiže se postavljanjem podloge na stol za istraživanje svjetla ukoliko ga vrtić posjeduje. Prilikom prodiranja svjetla potaknuta je dječja znatiželja pa ona u ovakvim likovnim aktivnostima spontano eksperimentiraju, istražuju, uče i igraju se. (Šparavec, 2018)

Zajednički i grupni rad – Grupni rad prirodan je način djelovanja djece. U slobodnim aktivnostima često ćemo zapaziti da se djeca spontano povezuju u manje grupe, a ponekad se i sva igraju zajedno. Djeci je prihvaćenost od druge djece važna stoga djelovanje u grupi zadovoljava i njihove emocionalne potrebe. Kod grupnog rada povećava se predanost ostvarenju cilja i ustrajnost u izvršenju zadatka. Djeca zajednički mogu izrađivati murale na velikim formatima, strip, plakate, likovne radove u svim tehnikama, skulpture, arhitektonske makete.

Poticajne teme likovnih radova – Odgojitelj djeci treba ponuditi temu likovnog rada ali im treba omogućiti i da je sami biraju ili da se predomisle, poželjno je da bude otvoren za uvažavanje njihovih prijedloga koji su često kreativni i inovativni. Odabir teme likovnog rada koji će motivirati djecu zahtijeva od odgojitelja pažljivo promišljanje. Nije uvijek lako osmisliti originalnu temu prilagođenu interesu i sposobnosti djece, pogotovo kada ona traže sve teže i složenije zadatke. Neke od tema mogu biti: pogled sa strane, pogled odozgo, pogled odozdo, pogled kroz prozor, pogled iz dubine, snjegović koji se otopio, nacrtaj sjenu, potiljak djeteta ispred sebe (otežavanje zadatka, umjesto portreta, djeca crtaju sjedeći jedno iza drugoga), zumiranje / povećavanje dijela rada (npr. list, kukci, cvijet, lice). (Šparavec, 2018)

Poticaje za likovno stvaranje odgojitelj može upotpuniti prigodnom glazbom. Glazba može stvoriti određeno raspoloženje kod djece, stvoriti ugođaj te djeluje na njih opuštajuće. Osim upotpunjavanja poticaja sama glazba se može koristiti kao ne vizualni poticaj u likovnom stvaralaštvu. Odgojitelj mora pažljivo promisliti koje informacije će o skladbi dati djetetu. Ponekad je poželjno prešutiti naziv skladbe kako isti ne bi djeci sugerirao što trebaju nacrtati, odnosno, što se od njih očekuje da nacrtaju. Pri odabiru glazbe koju koristi odgojitelj treba pazljivo birati skladbe kako bi

djeci osigurao kvalitetnu i zanimljivu materiju. Osim skladbi u radu se mogu koristiti pjesme, brojalice ili igre riječima.

Dobrića Belamarić u svojoj knjizi 'Dijete i oblik' (1986) daje primjer korištenja pjesme Dušana Radovića kao motiva likovnog djela. Pjesma glasi:

Taram, baram, beca

Što je taram – taram je taram

Što je baram – baram je baram

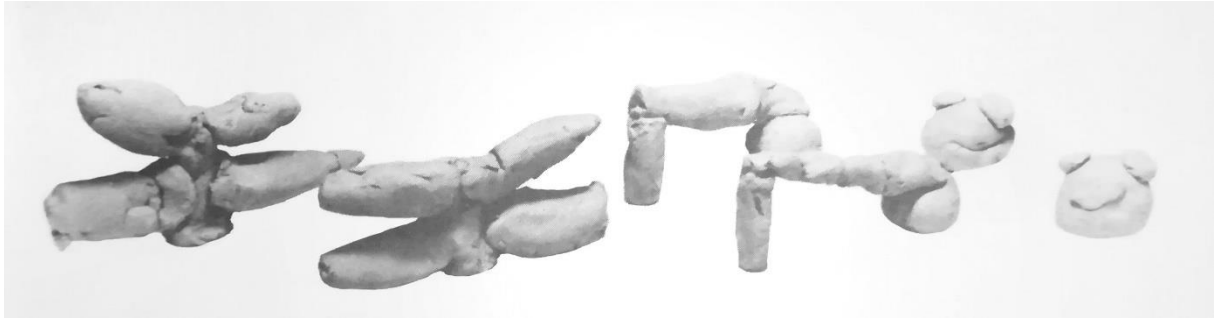
Beca je beca – tako se varaju mala djeca.

Zadatak je bio da djeca oblikovanjem glinamola prikažu dva tarama, dva barama i dvije bece. Pretpostavljeno je da će ove riječi bez određenog smisla i značenja izazvati različite slike u predodžbama djece, međutim oblici koje su stvorila djeca odražavali su neke zakonitosti građe riječi (verbalnu), strukturu i ulogu tonova – slova u riječi, njihovu zvučnost i dinamiku, njihovu razlučivost i istovjetnost. Ovaj neobičan motiv izrazito je zainteresirao djecu, tako da su neka osim zadanih riječi prikazala sve riječi pjesme, dok su neka izrađivala više varijanti prikaza dok nisu pronašla onaj koji je za njih bio zadovoljavajući, neku djecu početni oblici vode u istraživanje varijanti oblika. Djeca su izrađene oblike često stavila u međudnos postavljajući ih jedne do drugih. (Belamarić, 1986)

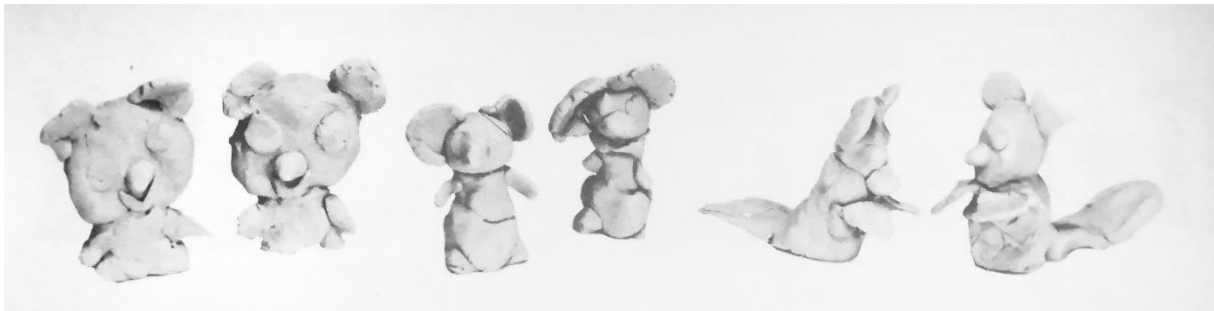
Slika 11. „ Dva tarama, dva barama i dvije bece“ (dijete 4, 5 godina)

Izvor: Belamarić, 1986:241

Slika 12. „ Dva tarama, dva barama i dvije bece“ (dijete 4, 5 godina)

Izvor: Belamarić, 1986:241

Slika 13. „ Dva tarama, dva barama i dvije bece“ (dijete 4, 5 godina)

Izvor: Belamarić, 1986:243

Slika 14. „ Dva tarama, dva barama i dvije bece“, variranje oblika, (dijete 4, 5 godina)

Izvor: Belamarić, 1986:245

Slika 15. „ Dva tarama, dva barama i dvije bece“, variranje oblika, (dijete 4, 5 godina)

Izvor: Belamarić, 1986:244

Pružanje novih doživljaja, stavljanje izazova pred djecu, postavljanje cilja izvan dosadašnjih postignuća djece, ali unutar njihova dosega proširuje njihovo iskustvo i upotpunjuju predodžbe o svijetu koji ih okružuje i potiče razvoj likovnog stvaralaštva djece i njihovih likovnih sposobnosti.

5.2. Kreativnost odgojitelja

Kreativnost odgojitelja uvelike utječe na razvoj stvaralaštva djece. Odgojitelj u svome radu često nailazi na različite ograničavajuće faktore te njegova osobna kreativnost pomaže u nadilaženju ovih prepreka. Ograničavajući faktori može biti broj djece u odgojnoj skupini. Ukoliko je neka aktivnost organizacijski ili prostorno zahtjevna nije svejedno koliko djece učestvuje u njoj. Kreativni će odgojitelj umjesto izbjegavanja ovakvih aktivnosti pokušati osmisliti način da se aktivnost ipak provede. To može značiti da će aktivnost provesti tijekom jutra ili u poslijepodnevnim satima, kada je dolazak djece, odnosno njihov odlazak, postepen. Možda će aktivnost provesti u nekoliko navrata s manjim grupama djece. Prilagoditi se može i prenošenjem provedbe aktivnosti iz sobe u dvorište vrtića gdje su prostorni uvjeti za pojedine likovne aktivnosti povoljniji nego u zatvorenome. (Šparavec, 2018)

Slično tome, neki odgojitelji skloniji su provoditi aktivnosti koje stvaraju manje "nereda", odnosno pri kojima ne postoji mogućnost da se djeca ili soba odgojne skupine zaprljaju. Često se pribjegava oblačenju djece u zaštitnu odjeću i postavljanjem zaštite na stolove. Ovakve zaštite svakako skraćuju vrijeme pospremanja i čišćenja nakon provedene aktivnosti ali mogu nepovoljno djelovati na rad djece. Zaštita koju djeca nose može kod njih stvoriti nelagodu i osjećaj sputanosti pa je često nevoljko oblače ili odbijaju njezino nošenje. Zaštite na stolovima također mogu smanjiti koncentraciju djece pogotovo kada se radi o materijalima jarkih boja, napadnih uzoraka, ili šušlave, klizajuće površine (zaštite izrađene od vrećica za smeće). Odgojitelj stoga treba pomno razmisliti o ovom pitanju. Kreativnost odgojitelja ponovno ima važnu ulogu, umjesto klasičnih zaštita (često izrezane vrećice za smeće), može od roditelja zatražiti staru odjeću koju djeca smiju isprljati ili uz razgovor s djecom i dogovor s roditeljima pokušati pronaći neko prihvatljivije rješenje (npr. kupovina ili šivanje zaštitnih pregača udobnijih za djecu). Kod zaštita za stolove uz kreativnost, potrebna je i fleksibilnost odgojitelja. To će možda značiti prilagodbu po pitanju nabavljanja stabilnijih posuda za vodu koja je potrebna u nekim tehnikama (često se upotrebljavaju plastične čaše koje se lako prevrnu), ulijevanjem manje količine vode, pripremu krpica ili ručnika kako bi bile nadohvat ruke za vrijeme likovne aktivnosti i slično. Odgojitelj treba promišljati je li zaštita za stol pri likovnoj aktivnosti koju provodi zbilja nužna, a u pospremanje ili čišćenje površina na kojima rade može uključiti i djecu.

Izazov za odgojitelja predstavlja i skroman izbor likovnog materijala. Financije su važan faktor pri odabiru materijala i količina istih stoga je na odgojitelju da ovaj nedostatak nadomjesti. (Šparavec, 2018) Oskudan izbor kupljenog likovnog materijala može se nadomjestiti recikliranim materijalima, didaktički neoblikovanim materijalima, materijalima iz prirode. Također ukoliko u području postoje poduzeća proizvodnje odgojitelj može putem vrtića pokrenuti suradnju na način da poduzeće vrtiću pokloni proizvodni škart, odnosno materijale koji nastaju u procesu obrade te su neupotrebljivi ili nepotrebni za daljnju proizvodnju. Ovakvi su materijali bogato sredstvo u radu s djecom jer upravo činjenica da način njihove uporabe nije unaprijed definiran otvara prostor dječjoj mašti, eksperimentiranju i kreativnosti. Svakodnevna dostupnost mnoštava materijala djeci i mogućnost njihova slobodnog i samostalnog odabira snažno će djelovati na stvaralački proces djece i stoga je nužno da odgojitelj ovo djeci omogući.

„Kompetentan odgojitelj treba pažljivo promatrati djecu, slušati ih i razumjeti, davati im mogućnost izbora, biti dobar motivator, usmjeravati ih i podupirati, detaljno preispitivati svoje i dječje postupke i aktivnosti u kojima sudjeluje te promišljati koje dobrobiti za dijete proizlaze iz ovoga složenog procesa. Na izgradnji svojih kompetencija potrebno je raditi svakodnevno. Ako ih pažljivo gledamo i pozorno slušamo, djeca će nam u tom procesu nesebično pomagati.“. (Šparavec, 2018:21.)

5.3. Ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva

Stvaralaštvo možemo definirati kao aktivnost koja daje nove, originalne proizvode u materijalnoj ili duhovnoj sferi. Osnovne karakteristike stvaralaštva ili kreativnosti su originalnost (izvornost), fluentnost (protočnost), fleksibilnost (prilagodljivost) i elaborativnost (izvedivost). (Cvetković-Lay, Pečjak, 2004).

Samim promatranjem ove definicije možemo uočiti segmente kod kojih bi u praktičnom radu moglo doći do sputavanja djece. Uzrok ovog sputavanja je zasigurno neznanje ili temeljenje ponašanja na pogrešnim pretpostavkama. Primjer ovih pogrešnih pretpostavki istaknut je u knjizi „Dijete i kreativnost“ gdje autor kao najveći nedostatak tradicionalnog obrazovanja vidi u tome što se težište stavlja na učenje pomoću vanjskih predložaka i potpuno su se zanemarivali unutrašnji mehanizmi dječjeg izražavanja, koji su preduvjet kreativnog ponašanja. Također se navodi kako se djecu više odgaja da prihvaćaju navike nego da brzo i uspješno reagiraju na promjene te ih se ne uči da se služe svojim mišljenjem kako bi preobrazila funkcije materijala kojim raspolaže jer se smatra dovoljnim da se znaju njima služiti po prenesenim normama (Supek, 1987). Ovakvi stavovi sputavaju dijete i guše njegov stvaralački potencijal. Osim ometanja unutar odgojnih ustanova do ometanja dolazi i kod kuće budući i mnogi roditelji u svom djelovanju polaze od pretpostavke da djeca trebaju naučiti crtati te svoju djecu uče kako se što crta namećući im tako gotove šablone. Potvrda ovog je i pitanje koje se često postavlja djeci, a to je: „Tko te naučio tako lijepo crtati?“. Kako bi se ove pogreške izbjegle bitno je osvijestiti kojim postupcima ometamo razvoj dječjeg stvaralaštva te izbjegavati ove postupke. U nastavku će biti navedeni neki od najčešćih oblika ometanja dječjeg stvaralaštva, podijeljeni u dvije skupine, sastavljeni prema višegodišnjem iskustvenom i istraživačkom radu Dobrile Belamarić iznesenom u knjizi „Dijete i oblik“.

Prvu skupinu sačinjavaju postupci izravnog interveniranja u dječji rad, a oni su slijedeći:

Crtanje djeci – Najdrastičniji oblik negativnog uplitanja u razvoj dječjih likovnih sposobnosti. Nacrtane oblike djeca mogu prepoznati ali ih u biti ne razumiju, no zbog autoriteta odraslih ona ih pokušavaju oponašati. Umjesto razvoja interesa za likovni rad, dijete obično odustaje od svojih oblika čime se prekidaju i ugrožavaju prirodni i

svrhoviti načini opažanja, shvaćanja i stvaranja oblika kod djece i navikava ih se na pasivnost.

Ispravljanje dječjih oblika – izravno „popravljanje“ ili usmene upute djetetu kako da popravi rad jednako su negativni za razvoj stvaralaštva u djece kao i crtanje djeci. Ovi postupci uzrokuju nepovjerenje djece u vlastita viđenja i vlastiti rad i u njima bude osjećaj nemoći i nesigurnosti.

Slikovnice za bojanje – Obično su u jednom od slijedeća dva tipa.

Slikovnice sa pojednostavljenim shematskim oblicima – djeca ih ispunjavaju automatski, a oblici im se urezuju u pamćenje zbog jednostavnosti, pa iste kasnije iskorištavaju u vlastitom radu, što stvar zatvoreni krug koji isključuje daljnja opažanja djeteta.

Slikovnice s naturalističnim oblicima – ispunjavanjem ovih slikovnica dijete postaje svjesno njihove složenosti i prividne realističnosti koje su njemu nedostupne što kod njega stvara uvjerenje da uopće nije sposobno za likovni rad. Autorica smatra da slično djelovanje mogu imati i neke druge vrste prikaza stvarnosti poput igračaka, crtanih filmova, shematskih aplikacija, dekoracija...

Izlaganje dječjih radova i širenje shematskih oblika među djecom – Prilikom dugotrajnog izlaganja dječjih radova, a osobito prilikom njihove stalne prisutnosti u dječjoj okolini uzrokuje da ona nesvjesno upijaju tuđe oblike i sheme, ovi im se oblici nameću i zastiru njihove vlastite, te kopiraju jedna druge što dovodi do uniformnih, neinventivnih i praznih oblika shema i umrtvljivanja jednog dijela dječjih sposobnosti i duha.

Drugu skupinu čine odgojni postupci i stavovi koji djeci oduzimaju sposobnost da vide i rade na svoj način, a to su:

Vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece – Svako ocjenjivanje ili uspoređivanje likovnih radova djece pred njima samima blokira njihov osjećaj slobode, a time i spontanost, odnosno sposobnost stvaralaštva. Ako je neki djetetov rad pozitivno ocijenjen, ono će se dobro osjećati i imati želju nastaviti, ali ako sljedeći radovi budu lošije ili jednako ocijenjeni, zadovoljstvo djeteta će opadati i ono će se više povlačiti i odustajati od likovnog rada. Motivacija za likovno stvaralaštvo prelazi iz

intrinzične u ekstrinzičnu pa se dijete trudi biti što bolje ocijenjeno, a javlja se i natjecateljski odnos među djecom.

Komentiranje i vrednovanje – Komentari i prigovaranje te pokazano ili prikriveno nezadovoljstvo i podcjenjivanje, povređuje dijete, izaziva nesigurnost ili otpor, što remeti njegovu sposobnost i interes za rad.

Prenaglašavanje vrijednosti – Pretjerivanje s pohvalama djecu dovodi do zamjene ciljeva. Umjesto razvijanja različitih sposobnosti i uživanja u radu samom cilj djeteta postaje pohvala, a isto može dovesti i do nezdravih odnosa među djecom.

Urednost i preciznost – Inzistiranje na urednosti i čistoći rada koči dijete da izrazi svoje ideje. Stvaranje straha od neurednosti izaziva nespretnost pa baš tada dijete umrlja i prolije rad. Slučajne mrlje ne umanjuju vrijednost rada jer završni produkt ne bi trebao biti cilj rada, već su to unutrašnji procesi i svojstva koje je taj rad u djetetu potaknuo čija vrijednost ionako ne može biti umanjena mrljom ili nekim nespretnim postupkom djeteta. (Belamarić, 1987).

Sve načine ometanja dječjeg stvaralaštva, nakon što su osviješteni, relativno je lako ukloniti što uvelike oslobađa dječji stvaralački potencijal.

6. LIKOVNA AKTIVNOST I DJEČJI LIKOVNI RADOVI

Likovnu aktivnost „Oluja na moru“ odradila sam u Dječjem vrtiću Centar sa skupinom „Sovice“ koju čini dvadeset i dvoje djece u dobi od četiri do šest godina, no za vrijeme provedbe aktivnosti bilo je prisutno ukupno petnaestero djece od čega deset djevojčica i pet dječaka.

Aktivnost je izvedena “puffy paint“ trodimenzionalnom bojom (plava, bijela, crna). Ovom vrstom boje moguće je osim plošnog slikanja te oblikovanja i vertikalno oblikovanje čime rad postaje trodimenzionalan. Boja je na dodir mekana, a sušenjem postupno postaje čvrsta te je taktilno zanimljiva u svakoj fazi ovog procesa. Djeca su boju nanosila rukama i oblikovala na kartonskim podlogama velikog formata. Cilj aktivnosti bio je potaknuti djecu na stvaranje originalnih uradaka Kako bih što više motivirala djecu i pripremila ih za rad, poticaji su uključivali sva osjetila. Djeca su dodirrom istraživala vodu uzburkavajući je unutar plastične posude kao što to oluja čini moru. Zatvorenih očiju zamišljali su da su oni oluja i pokretom ruku i tijela oponašali su vjetar i oluju. Na koncu su slušali zvukove oluje na moru za vrijeme izvođenja aktivnosti. Svemu je prethodio razgovor u kojemu smo se dotaknuli elementa koji čine oluju, dječjih iskustava vezanih uz ovu temu te sam se trudila naglasiti kako su nevrjeme ili oluja svaki put drugačiji i kako ne postoje dvije iste. Prije aktivnosti pripremila sam materijale koji su mi bili potrebni za održavanje aktivnosti, razgovarala sa svakim djetetom, pitala ih o jasnoći zadatka. Dok su se djeca slikala pratila sam kako svatko od njih radi, a nakon završene aktivnosti razgovarala sam s njima o radu. Djeca su pokazala velik interes za aktivnost.

U nastavku slijedi pisana priprema za izvođenje likovne aktivnosti, dječji radovi te kratki osvrt na dobivene rezultate aktivnosti.

6.1. Priprema za izvođenje likovne aktivnosti “Oluja na moru”

OPĆI PODACI

Dječji vrtić: Dječji vrtić Centar

Student: Katarina Todorčić

Broj djece: prisutno 15 djece

Dob djece: 4-6 godina

Psihofizičke karakteristike djece: skupina broji 22 djeteta, od toga 11 dječaka i 11 djevojčica. U skupini nema nadarene djece, ni djece s razvojnim teškoćama. Djeca su vesela i zaigrana, zainteresirana za likovne aktivnosti.

Odgojitelj: Jadranka Matijašević Banković

Odgojna skupina: Sovice

Lokacija aktivnosti: Vrtić

Datum izvedbe: 29. svibanj 2019.

STRUČNI PODACI

Prethodne aktivnosti:

Kroz ranije likovne aktivnosti naučila su miješanjem boja stvarati nijanse boje. Djeca su također sa svojom odgojiteljicom provela likovnu aktivnost na temu "Bura na moru" kombiniranom tehnikom. Upoznavanje i razgovor sa djecom.

Cilj aktivnosti: Nijansiranje plave boje – ponavljanje, upoznavanje istraživanje, uočavanje sličnosti i razlika, igra, stvaranje.

Razvojne zadaće:

- a) **Tjelesni, psihomotorički i zdravstveni razvoj:** razvoj motorike, opuštanje
- b) **Emocionalno-socijalni razvoj ličnosti:** poticanje neovisnosti i samostalnosti djece
- c) **Spoznajni razvoj:** poticanje što boljeg opažanja i spoznavanja boja
- d) **Komunikacijsko-stvaralački razvoj:** poticanje pozitivne komunikacije i razvijanje osjetljivosti za likovne elemente, poticanje istraživanja, originalnosti

Motiv: vizualni (oluja na moru)

Likovni jezik

- a) **Likovni elementi:** boja, svjetlina, tekstura
- b) **Kompozicijska načela:** ritam, ravnoteža

Likovno područje:

- a) **Likovna tehnika:** trodimenzionalno oblikovanje
- b) **Materijali i pribor:** karton, "puffy paint" trodimenzionalna boja (plava, bijela, crna)
- c) **Postupci:** slikanje, modeliranje, dodavanje, oduzimanje, utiskivanje, gnječenje

Korelacija: ekologija, art terapija

Metode: metoda istraživanja, metoda kompleksnosti, metoda autonomnih postupaka

Principi: kvalitete i odgojne usmjerenosti, slobodnog likovnog izražavanja, jedinstva teorije i prakse

Socijalni oblici rada: individualni, frontalni

Priprema odgojitelja za rad: stručna priprema, pedagoška priprema, tehnička priprema, literatura

ARTIKULACIJA AKTIVNOSTI

Uvodni dio aktivnosti:

U uvodu u likovnu aktivnost pozdravljam djecu i predstavljam im se te ih zamolim da se i oni meni predstave. Kako bismo se bolje upoznali i približili temi likovne aktivnosti postavljam svakom pojedinačno dodatna pitanja, primjerice: „Voliš li kišu?“, „Što voliš raditi kada pada kiša?“, „Jesi li ikad bila/bio na kiši bez kišobrana?“, „Voliš li ići na more?“, „Jesi li se ikad zatekao/zatekla na moru kada je počela padati kiša?“, „Što si onda učinio/učinila?“, „Jesi li se bojao/bojala?“.

Zatim će uslijediti upoznavanje sa temom likovne aktivnosti te bih djecu pitala što misle kako bi izgledala velika oluja na moru, što bi se događalo. Nakon razgovora sa svom djecom odlazim do velike plastične posude s vodom koja nam reprezentira more gdje svako dijete, jedno po jedno, “stvara svoju oluju na moru“ dok ostala djeca promatraju. Slijedeći zadatak je da sva djeca istovremeno stvore oluju, ali ovog puta pokretom ruku i tijela. Djeca pri tome zauzimaju svako svoj položaj na dovoljnoj udaljenosti jedna od drugih te trebaju pri izvođenju ovog zadatka sklopiti oči kako bi bila bolje fokusirana na svoje pokrete. Nakon nekoliko minuta ovog zadatka djecu pozivam da otvore oči i krenu na mjesta gdje će provoditi likovnu aktivnost.

Glavni, radni dio aktivnosti:

Najavljujem zadatak, odnosno ponavljam temu likovnog rada i upoznajem djecu s materijalima i karakteristikama materijala koje sam im unaprijed pripremila i kojima će aktivnost provoditi.

Za vrijeme izvođenja aktivnosti djeca slušaju u pozadini puštenu ambijentalnu podlogu na temu oluje na moru: “Thunderstorm At Sea Sounds For Sleeping, Relaxing, Thunder Rain Ocean Sea Lightning Ambience“ <https://www.youtube.com/watch?v=AsD5u6k6dKI> ; čija je uloga stvoriti ugođaj i pojačati doživljaj djece.

Tijekom aktivnosti promatram rad djece, ukoliko se pojave pitanja, javi potreba nekog djeteta za korištenjem dodatne boje ili materijala potičem djecu na pronalazak vlastitog rješenja i potičem ih na individualnost.

Završni dio aktivnosti:

Po završetku aktivnosti razgovaram sa djecom, postavljam im pitanja o procesu izrade likovnog rada. Zajedno s njima promatram nastale radove, zajednički analiziramo radove i aktivnost.

6.2. Likovni radovi nastali na aktivnosti

Slika 16., (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorć

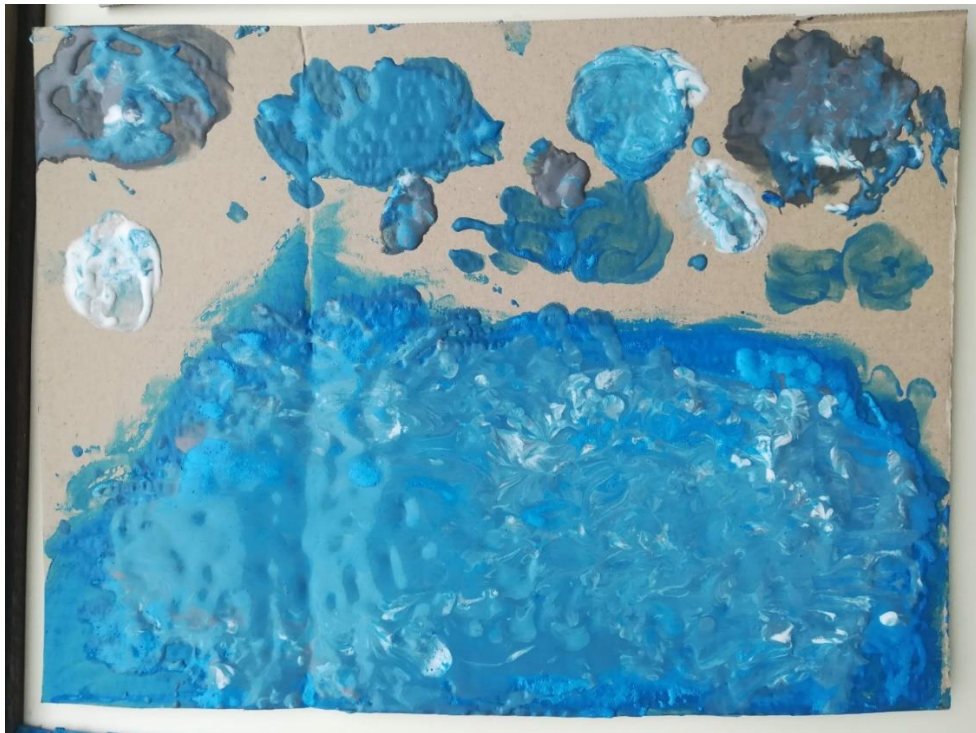
Slika 17. (djevojčica, 4 godine), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorć

Slika 18. (dječak, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorčić

Slika 19. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorčić

Slika 20. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorić

Slika 21. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorić

Slika 22. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorčić

Slika 23. (dječak, 6 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorčić

Slika 24. (dječak, 4 godine), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorić

Slika 25. (dječak, 5 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorić

Slika 26. (djevojčica, 5 godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorčić

Slika 27. (dječak, 6. godina), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorčić

Slika 28. (djevojčica, 4 godine), „Oluja na moru“, puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorić

Slika 29. (djevojčica, 5 godina), „Oluja na moru“ , puffy paint, trodimenzionalna boja.

Izvor: Katarina Todorić

6.3. Osvrt na dječje likovne uratke

Kako sam prethodno napisala cilj aktivnosti bio je potaknuti djecu na originalnost, stvaranje i samostalnost. Promatrajući rad i analizirajući radove primijetila sam kako kod djece nije bilo prisutno pogledavanje u tuđe radove za vrijeme trajanja likovne aktivnosti čemu je zasigurno pridonijela prisutnost nove tehnike/materijala s kojim su se prvi put susrela. U nekoliko radova djeca su realizirala početnu zamisao svoga rada (slike 19. – nemirno more, valovi i oblaci, 21. – veliki val, 24. more se pjenuši i oblačno je, 25. – uragan na moru). Osnovni motiv mora u oluji vidljiv je u radovima 20., 22., 23., dok je u radovima 16., 17., 18., 26., 27., 28., 29. prevladalo istraživanje i igra materijalom te miješanje i stvaranje novih nijansi boja. Na slici 19. dijete posebnu pažnju pridaje stvaranju volumena te jagodicama prstiju oblikuje valove na moru te dočarava strukturu oblaka. Iako je u svim radovima vidljivo eksperimentiranje teksturom, posebna pažnja pridana joj je radovima na slikama 19., 20., i 24. Analizirajući radove aktivnost smatram uspješnom, a tehniku, temu i motivaciju primjerenima.

7. ZAKLJUČAK

Djeca od najranije dobi uživaju stvarajući u likovnim aktivnostima. Dijete dok crta ne reproducira, ono stvara, kreira svoj doživljaj, svoj svijet. Dječji likovni izraz zato ne treba promatrati kao neuspjelu sliku stvarnosti. Cilj i namjera djetetove likovne aktivnosti nije usmjerena na proizvod, nego na akciju, na proces i na komunikaciju – priču. Kriterij uspjeha je u djetetovu zadovoljstvu stvaranja. Stvaranje kod djeteta pobuđuje unutarnje zadovoljstvo, pravu „radost stvaranja“, radost radi radosti, a ne radi stvaranja. Unatoč skromnosti prvih radova, njihov značaj za dijete je velik. Utjecaj likovnih aktivnosti se očituje u razvoju likovnih, motoričkih i misaonih sposobnosti. Razvoj svakog djeteta je individualan, te mu je tako potrebno i pristupati. Djeca imaju različite sklonosti, interese i potrebe što moramo uzeti u obzir u analizi njihovih radova. Poznavanje likovnih tipova i tijeka razvojnih faza u djece omogućava odgojitelju da prati njihov napredak. Sva djeca posjeduju određen stvaralački potencijal, a na odgojitelju je odgovornost da pomogne djeci da ga i ostvare. Kako bi to postigao potrebno mu je znanje, kreativnost, prilagodljivost i strpljenje. On djeci mora dati potrebnu slobodu i sigurnost što će mu ujedno pružiti priliku da uči od njih. Kod djece je potrebo poticati pozitivne vrijednosti poput ekološke osviještenosti, ekonomičnosti, individualnosti, lijepog ophođenja sa vršnjacima, vrijednosti uloženog truda. Odgojitelj mora upoznati, osvijestiti i izbjegavati te u najvećoj mogućoj mjeri smanjiti ometajuće faktore te postupke ometanja dječjeg stvaralaštva koji se nažalost u praksi često dešavaju. Proučavanjem literature i obrađujući temu ovog završnog rada osvijestila sam koliko velik utjecaj imaju pristup i postupci odgojitelja imaju na razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva. Istraživanje koje sam provela sa u vrtiću sa skupinom predškolske dobi pokazalo je kako je kvalitetna priprema, prilagođavanje aktivnosti konkretnoj skupini te interesu skupine, ponuda novog materijala ili načina korištenja materijala pravi put za poticanje dječje mašte, samostalnosti te izbjegavanje negativnih pojava karakterističnih za djecu ove dobi kao što su to kopiranje tuđih radova ili šablonsko prikazivanje.

8. LITERATURA

KNJIGE

1. BELAMARIĆ, D. (1986). Dijete i oblik. Zagreb: Školska knjiga.
2. CVETKOVIĆ-LAY, J., PEČJAK, V. (2004). Možeš i drukčije. Zagreb: Alinea.
3. GRGURIĆ, N., JAKUBIN, M. (1996). Vizualno likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb: Educa.
4. HERCEG, I., RONČEVIĆ, A., KARLAVARIS, B. (2010). Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa.
5. KROFLIN, L., NOLA, D., POSILOVIĆ, A., SUPEK, R. (1987). Dijete i kreativnost. Zagreb: Globus.
6. RUŽIĆ, B. (1959). Djeca crtaju. Zagreb: Školska knjiga.
7. ŠPARAVEC, J. (2018). Drvo ili mjesec – likovni odgoj za najmlađe. Zagreb: Ostvarenje

MREŽNI IZVORI

1. ŠIMUNOVIĆ, D., Slika i crtež u psihoterapiji djece <http://www.vmspd.com/wp-content/uploads/2016/09/SLIKA-I-CRTE%C5%BD.pdf>, preuzeto: 12. 3. 2019.
2. ČORIĆ, D., Psihološke osnove dječjeg crteža <https://www.scribd.com/doc/136319479/PSIHOLO%C5%A0KE-OSNOVE-DJE%C4%8CJEG-CRTE%C5%BDA>, preuzeto: 10.4.2019.

9. POPIS SLIKA

Slika 1. Izražavanje primarnim simbolima: Djeca sjede za stolovima i gledaju slikovnice (izvor: Belamarić, D., 1986;33)

Slika 2. Izražavanje primarnim simbolima: Prvi prikaz čovjeka "glavonožac" (izvor: Belamarić, D., 1986;33)

Slika 3. Izražavanje složenim simbolima: "Moja sestra pleše", linije uz likove prikazuju plesne pokrete i zvukove (izvor: Belamarić, D., 1986;)

Slika 4. Transparentni prikaz: "Mama i tata. Mama je debela jer nosi seku." (izvor: Belamarić, D., 1986;)

Slika 5. Prikaz akcije u fazama kretanja: Nogomet (izvor: Grgurić i Jakubin, 1996;63)

Slika 6. Emotivna proporcija: „Moja mama me češlja.“ (Za češljanje su najvažniji češalj i kosa), (izvor: Grgurić i Jakubin, 1996;64)

Slika 7. Rasklapanje oblika: Kuće u nizu (izvor: Grgurić i Jakubin, 1996;66)

Slika 8. Vertikalna perspektiva: Ulica (izvor: Grgurić i Jakubin, 1996;66)

Slika 9. Obrnuta perspektiva: Radni stol (izvor: Grgurić i Jakubin, 1996;67)

Slika 10. Poliperspektiva: Obitelj za stolom (izvor: Grgurić i Jakubin, 1996;67)

Slika 11. (dijete 4, 5 godina) „Dva tarama, dva barama i dvije bece“ (izvor: Belamarić, 1986:241)

Slika 12. (dijete 4, 5 godina) „Dva tarama, dva barama i dvije bece“ (izvor: Belamarić, 1986:241)

Slika 13. (dijete 4, 5 godina) „Dva tarama, dva barama i dvije bece“ (izvor: Belamarić, 1986:243)

Slika 14. (dijete 4, 5 godina) „Dva tarama, dva barama i dvije bece“, variranje oblika, (izvor: Belamarić, 1986:245)

Slika 15. (dijete 4, 5 godina) „Dva tarama, dva barama i dvije bece“, variranje oblika, (izvor: Belamarić, 1986:244)

Slika 16. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 17. (djevojčica, 4 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 18. (dječak, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 19. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 20. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 21. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 22. (djevojčica, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 23. (dječak, 6 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 24. (dječak, 4 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 25. (dječak, 5 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 26. (djevojčica, 5 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 27. (dječak, 6. godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 28. (djevojčica, 4 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

Slika 29. (djevojčica, 5 godina), „Oluja na moru“, puffly paint, trodimenzionalna boja
(izvor: Katarina Todorić)

SAŽETAK

Djeca od najranije dobi uživaju stvarajući u likovnim aktivnostima. Unatoč skromnosti prvih radova, njihov značaj za dijete je velik. Utjecaj likovnih aktivnosti se očituje u razvoju likovnih, motoričkih i misaonih sposobnosti. Razvoj svakog djeteta je individualan, te mu je tako potrebno i pristupati. Djeca imaju različite sklonosti, interese i potrebe što moramo uzeti u obzir u analizi njihovih radova. Poznavanje likovnih tipova i tijeka razvojnih faza u djece omogućava odgojitelju da prati njihov napredak. Sva djeca posjeduju određen stvaralački potencijal, a na odgojitelju je odgovornost da pomogne djeci da ga i ostvare. Kako bi to postigao potrebno mu je znanje, kreativnost, prilagodljivost i strpljenje. On djeci mora dati potrebnu slobodu i sigurnost čime ujedno dobija priliku učiti od njih. Kod djece je potrebo poticati pozitivne vrijednosti poput ekološke osviještenosti, ekonomičnosti, individualnosti, lijepog ophođenja sa vršnjacima, vrijednosti uloženog truda. Odgojitelj mora upoznati, osvijestiti i izbjegavati postupke ometanja dječjeg stvaralaštva koji se nažalost u praksi često dešavaju. Kvalitetna priprema, prilagođavanje aktivnosti konkretnoj skupini te interesu skupine, ponuda novog materijala ili načina korištenja materijala pravi je put za poticanje dječje mašte, samostalnosti te izbjegavanje negativnih pojava karakterističnih za djecu predškolske dobi (kopiranje tuđih radova, šablonsko prikazivanje).

SUMMARY

Children from a young age enjoy art. Despite the modesty of their first drawings, art is very important to a child. The influence that artistic activities have is manifested in the development of visual, motor and thinking abilities. Each child's development varies and this is important to keep in mind. Children have different personalities, interests and needs that we need to consider when analyzing their work. Knowledge of the visual types and the course of developmental stages in children enables the educator to monitor their progress. All children have a certain creative potential and it is the responsibility of the educator to help the child achieve it. In order to achieve this, he needs knowledge, creativity, adaptability and patience. He needs to give children the freedom and security they need while also giving them the opportunity to learn from them. Children need to promote positive values such as environmental awareness, being economical, individuality, good manners among peers, and the value of their efforts. The educator needs to be aware of and avoid stifling children's creativity, which unfortunately often happen in reality. Good preparation, adapting activities to a specific group and their interests, offering new materials or ways of using the materials is the correct way in order to stimulate children's imagination, independence and avoid the negative situations specific to preschool children (ie. copying someone else's work, working with templates).